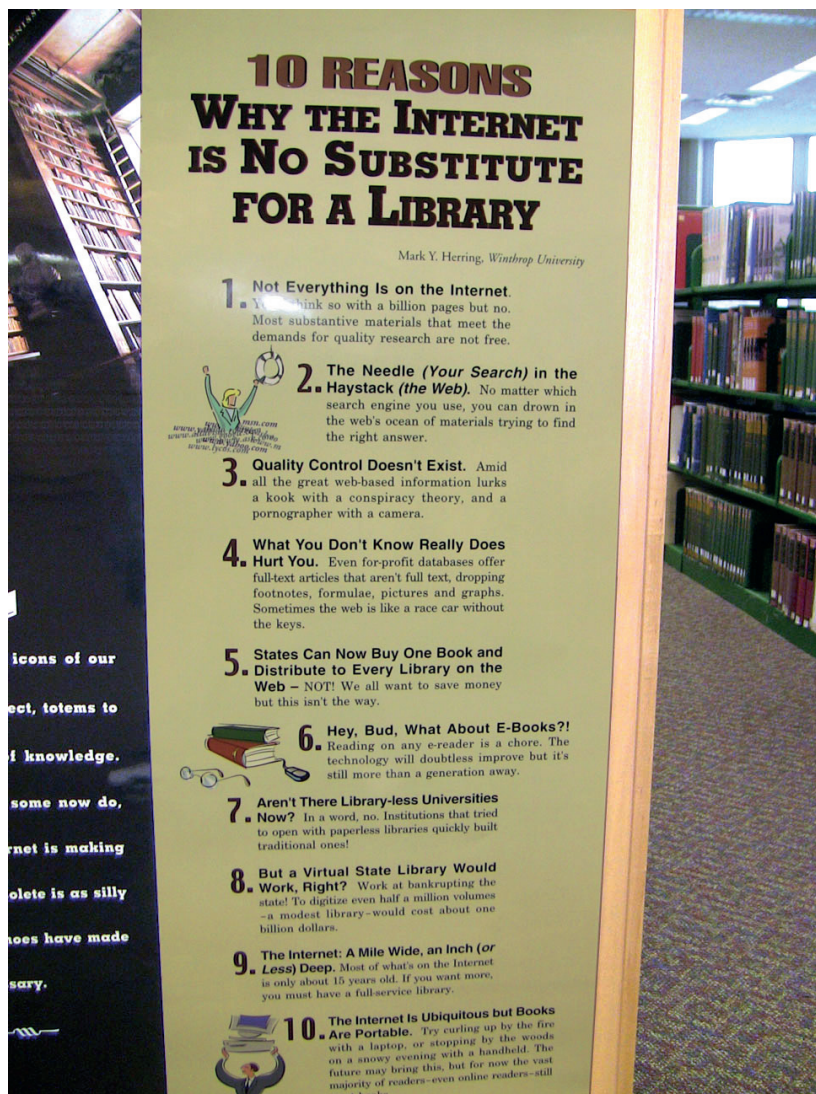

*****
OPINIE: IS DE BIBLIOTHEEK OVERBODIG?*****

Bibliotheken worden kapot bezuinigd – en dat is deels hun eigen schuld

De overheid bezuinigt op bibliotheken. Openbare bibliotheken vangen dat op door filialen te sluiten en met uitleenautomaten en minder mensen hetzelfde te doen als vroeger. Bij wetenschappelijke bibliotheken verdwijnt alle franje en worden facultaire bibliotheken gesloten.

Jos Damen

De bibliotheek van de TU Delft moet terug van 18 naar 10 miljoen euro, omdat minister Bussemaker geld voor centrale taken weghaalt. UB Groningen gaat met tien mensen minder verder en sluit onder andere haar Letterenbibliotheek en ook andere wetenschappelijke bibliotheken moeten vaak fors bezuinigen. De KNAW solt al jaren met het KITLV en haar andere collecties. Triest dieptepunt is de sluiting (per augustus 2013) van de KIT-bibliotheek in Amsterdam. Die 'tropenbibliotheek' kostte bijna 5 miljoen per jaar,

maar had dan ook 10 kilometer aan collecties waarvan 1 km erfgoed – en, nog belangrijker, de bibliotheek was modern en actief. Maar het ministerie stopte de subsidie en vrijwel alle 32 personeelsleden zijn ontslagen.

Geld in overvloed

Tegelijkertijd lijken veel gemeenten wel geld te hebben voor een opvallend bibliotheekgebouw als trekker voor een bepaald gebied. Amsterdam deed dat met

de OBA aan het IJ, Den Haag met haar grote Openbare Bibliotheek aan het Spui en ook Tilburg trok recent 15,7 miljoen uit voor een bibliotheek de 'stadscampus' aan het spoor. Wat is hier aan de hand?

Oorzaken

Nederland is natuurlijk geen eiland. De problemen voor bibliotheken zijn onderdeel van een wereldwijde trend. De oorzaken zijn divers. In april 2012 was er een debat in Oxford onder de uitdagende

‘De problemen voor bibliotheken zijn onderdeel van een wereldwijde trend’

titel *Libraries are obsolete*. David R. Lankes en anderen gingen daar in debat, en de resultaten waren te lezen in de *OLA Quarterly*. Bibliotheken doen van nature drie dingen. (1) Ze verzamelen boeken en andere dingen, en met hun keuze geven ze vaak een kwaliteitsstempel. (2) Bibliotheken bewaren, en tegenwoordig doen ze dat voor zowel papieren als digitale collecties. (3) Ze ontsluiten en openbaren hun collecties, en stellen die ter beschikking van hun klanten.

Overbodig?

Bibliotheken komen in problemen door verschillende oorzaken:

1. Veel informatie is voor iedereen op zijn pc of smartphone beschikbaar. Dat is slechts een klein onderdeel van de beschikbare informatie, maar voor veel mensen is dat gebruikersgemak voldoende om niet verder te zoeken. Google Books en e-journals nemen die bibliotheektaak over – deels aangeleverd of aangekocht door bibliotheken zelf!
2. Overheidsbezuinigingen op wetenschap en informatie komen vaak bij bibliotheken terecht. Dat is al jaren zo. In 2010 kreeg de bibliotheek van Berkeley 18 procent minder, Stanford Libraries min15 procent. In de laatste jaren moesten veel Nederlandse bibliotheken 5 tot 20 procent bezuinigen.
3. Bibliotheken hebben slechte public relations. Dat komt deels door het ka-

- rakter van de medewerkers, maar ook omdat bibliotheken te weinig hun eigen belangen verdedigen en te weinig laten zien welke rol ze in de 21e eeuw hebben. (Daarover later meer.)
4. De rol van de bibliotheek als democratisch instrument voor kennisverspreiding en intellectueel opvoeder is verleden tijd. Ook dit komt natuurlijk door internet, waardoor veel informatie digitaal voor bijna iedereen beschikbaar is. (Al weten kenners natuurlijk dat er ook veel informatie niet beschikbaar is, onder andere door copyrightbeperkingen.)
  5. Bibliotheken zijn niet altijd gewend geweest om kosteneffectief en commercieel te opereren. Dat was scherp te zien bij de onderhandelingen rond elektronische tijdschriften, waar in de Verenigde Staten bij dezelfde pakketten enorme prijsverschillen waren. Harvard betaalde op een gegeven moment 10 miljoen dollar per jaar, alleen al voor elektronische tijdschriften.

Waarom zijn bibliotheken nog nodig?

1. Bibliotheken zijn nodig vanwege de aanschaf van digitale content en papieren boeken, en vooral omdat zij een kwaliteitsstempel geven: bibliotheken schaffen kwalitatief goede publicaties aan. Daar zullen ze scherper zelf naar moeten kijken, in plaats van dat uit handen te geven aan boekhandels en brokers. Kijk goed naar het eigen profiel en naar de doelgroep en richt je daar op.
2. Bibliotheken zijn nodig als bewaarders en als collectief geheugen. Dat geldt zowel voor papieren archieven als voor muziek, film en digitale collecties en websites.
3. Ook belangrijk is de rol als intermediair (OB's) en als research partner (UB's). Een informatierol voor maatschappelijke organisaties, hulp voor laaggeletterden, alert services en virtual research environments (VRE's). Daarmee kan een bibliotheek ook het gebruik van de eigen collecties verbeteren.
4. Door speciale collecties, lokale archieven en streekcollecties in te zetten in de omgeving en in het onderzoek. De overheid ziet in deze barre tijden cul-

tuuroverdracht en erfgoed wat minder zitten, maar de belangstelling bij het publiek is er gelukkig wel.

5. Wetenschappelijke bibliotheken moeten een actieve rol spelen in open access en onderzoekers helpen bij het open online beschikbaar stellen van hun publicaties. Die rol als uitgever is voor zowel de schrijvers als de lezers nuttig.
6. Bibliotheken spelen een positieve rol bij de beschikbaarstelling van informatie waar niet iedereen toegang toe heeft. Denk aan recent werk dat voor particulieren te kostbaar is (juridische en medische werken). Denk ook aan het ‘gat van de eeuw’: boeken van de laatste jaren zijn wel beschikbaar, maar die van de honderd jaar daarvoor veel slechter. Vooral copyright werkt beperkend op de uitgave van boeken van de laatste honderd jaar, zoals recent onderzoek van Paul Heald (Illinois) aantoonde. Zijn steekproef lijkt te laten zien dat er via Amazon evenveel boeken uit de jaren 1880-1890 als uit de jaren 1980-1990 beschikbaar zijn, en volgens hem speelt het copyright daarbij een beperkende rol.

De bibliotheek overbodig?

Als bibliotheken rustig blijven doen wat ze de afgelopen anderhalve eeuw deden, zijn ze binnen tien jaar verdwenen. Om te overleven bij teruglopende financiering door de overheid moeten bibliotheken dingen gaan doen die passen bij het huidige informatieaanbod en toegespitst zijn op hun doelgroep en op de collecties die ze beheren. <

Jos Damen is hoofd bibliotheek en IT van het Afrika-Studiecentrum.

Literatuur

- 1] *De bibliotheek van het KIT: heden en toekomst. Eindrapport van de Commissie Ontheemde Collecties*, 1 april 2013. [Amsterdam], 2013
- 2] R. David Lankes: ‘Libraries are obsolete’. In: *OLA Quarterly*, (The Advocacy Issue). Summer 2012, Vol.18, 2.
- 3] Andrew Odlyzko: *Open Access, library and publisher competition, and the evolution of general commerce*. (Febr. 4, 2013)
- 4] *UK Survey of Academics 2012*. Ithaca, JISC & RLUK, 2012
- 5] Paul J. Heald: *How Copyright Makes Books and Music Disappear (and How Secondary Liability Rules Help Resurrect Old Songs)*. July 2013. tinyurl.com/nuhbtj.